

Euskal Eskola nazionala eginkizun

Paulo Iztueta

Lehen mailako euskal irakaskuntzak azken hamarkada honetan izan duen bilakabidearen balantze-moduko bat egiten da hemen, euskarazko lerroak nolako oztopo estrukturalak, politiko-juridikoak nahiz soziolinguistikoak, dauzkan azalduz. Aterabide posibleak proposatzerakoan, eskola pribatu eta publikoaren arteko dikotomia faltsua alde batera utzirik, esaten da helburua euskal eskola nazionala, hots, euskalduna lortzea dela eta horri begira euskal lerroetan dihardutenen indarrak koordinatu eta bultzatu behar direla. Prozesu baterakor honen protagonismoa herri-mugimenduak eraman beharko luke.

An appraisal of sorts has been made of the development of primary Basque teaching over the past decade, in which mention is made of the structural, politico-juridical, as well as sociolinguistic obstacles the Basque-speaking track has run across. In proposing possible solutions and leaving aside the false dichotomy between public and private schools, the author remarks that the goal of a national Basque school is, indeed, to be Basque-speaking and in that regard all forces working in the Basque track must be coordinated and promoted. The prime mover of this coming together of forces should be led by grass-roots movements.

«Gure arazo nagusia ez da eskola publikoa ala pribatua, baizik eta Euskal Eskola Berria lortzen ahalegintzea»

Arazoren bat hots handiz kaleratzen denean, askotan nahasten dira arrazoi politikoak eta akademikoak, hau da, egiazko arrazoiak eta ez direnak, edota arrazoi batzuk ezkutatzeko dira eta beste batzuk nabarmentzen. Guzti hori kome-nientzien arabera. Horrelako zerbait gertatu zelakoan nago 1993ko uda-partean Ikastolen arazoa irakaskuntza publikoaren eta pribatuaren arteko alternatiba gisa planteatu zenean.

Hasteko hauxe esango dut: gure arazo nagusia ez da eskola publikoa ala pribatua, baizik eta Euskal Eskola Berria lortzen ahalegintzea edo, oraindik zehatzago esanda, arrazoi historiko jakinengatik bere garaian lortu ez zen Euskal Eskola Nazionala gauzatzea. Beraz, eztabaida honetan «publiko» nahiz «pribatu» adjektiboen azpian ezkutatzeko den arazoa, garrantzitsua izanik ere, bigarren mailako zerbait da. Nazio-tasuna da hemen hitz substantiboa. Eskola nazionalaren barruan publikoa ala pribatua izan, hau beste maila bateko arazoa da.

«Badirudi oroitzapen historikoa galdu dugula eta zalantzan jarri ditugula euskal irakaskuntzari aitortu zaizkion balio batzuk, horien artean pedagogi eredu berritzailea eta, bereziki, euskalduntasuna»

Badirudi oroitzapen historikoa galdu dugula eta zalantzan jarri ditugula euskal irakaskuntzari aitortu zaizkion balio batzuk, horien artean pedagogi eredu berritzailea eta, bereziki, euskalduntasuna. Ikastolen betiko helburua, 1960ko hamarkadatik aurrera, irakaskuntzaren bidez euskal gizarte osoa, Hegoa eta Iparra, hiri handiak nahiz txikiak, dena euskalduntzea izan da, batez ere deseuskaldunduak izan diren eskualdeak berreuskalduntzea eta, zergatik ez!, inoiz euskaldun hutsak izan ez direnak euskalduntzea. Eta badirudi, egunean eguneko bizi eta atzera begiratzeko astirik ez dugulako, oinarritzko erreferentzia hauek ahaztu egin zaizkigula.

Horregatik, baldin onartzen bada helburu horrek orain ere zutik irauten duela bere osotasunean, galdetu behar da zein bide diren egokien, eraginkorren eta ziurrenak helburu horretara joateko. Galdera honi erantzuteko, arazoa beti ere ikuspegi sozio-historikotik begiratuta, euskarazko irakaskuntzaren garapena gehien baldintzatzen duten faktoreak zein diren aztertu behar da. Nire ustez, hauek politiko-juridikoak eta soziolinguistikoak dituzu. Hauekin harreman estuan, baina bigarren maila batean datoz hertsiki pedagogikoak. Gatozen, bada, beroriek pixkabat gainbegiratzera. Azkenean, aterabide posibleen artean, bat proposatuko dugu. Balantze antzeko zerbait egingo dut.

Oztopo politiko-juridikoak

Arazo politiko-juridikoen eragina behar bezala aztertzeke, gerrateondoan bi aldi berezi beharra dagoela uste dut: fran-

kismo-garaia eta gerokoa.

Frankismo-garaiari dagokiona ezaugarritzeko orduan, bost puntu nabarmentzea guztiz beharrezko ikusten dut, horien kontrastean bakarrik uler baitaiteke gaur arteko eboluzioa. Gogorarazteko xedearekin hezur hutsean doazkizun honako hauek dituzu:

- Ikastolen hazkunde bizkorra. Ez ditut hemen aipatuko Ikastolek legeztatzeke izan zituzten zailtasunak, 1965etik aurrera, batik bat; baina, bai, esan nahi nuke, eta datu hau oinarritzkoa da, ikastolen hazte, sendotze eta egituratzea autonomi legeria aplikatzen hasi aurretik egin zela. Lehen transferentziak 1980an egin ziren lehen mailako irakaskuntzan. Ikastolek erakusten zuten osasun onaren adierazgarri dira datu hauek: 1964-65 ikasturtean 596 ikasle zebiltzan eta 1981-82an, berriz, 69.935. Gorakada ikaragarria (Iztueta, 1992, 132). Puntu hau gogoan hartu behar da gero esango dugunerako, funtsezkoa baita euskal eskola nazionala eraikitzeke bidean nondik nora jo erabaki beharra tokatu den une eztabaidagarri bezain ilun honetan.

- Herri-protagonismoa. Esan behar da artean oso indarrean zegoela gizarte-mugimendua eta Ikastoletako gizarte-egileak, gurasoak nahiz irakasleak, hauek, batik bat, oso sartuta zeudela herri-dinamikan eta horien eskuetan zegoela Ikastolen protagonismoa. Zapalkuntza frankistak berak asko indartu zuen herritarren militantismo eta solidaritatearen sentiberatasuna, ideologi desberdintasunen gainetik jarrera amankomunak mantentzeraino indartu ere.

- Gipuzkoako Ikastolen Federakuntzaren herri-dinamika. Hau 1969an eratu zen, eta honek ere, irakasle-taldeekin bere ezinegonak izan bazituen ere 1970eko hamarkada-hasieran, herri-borrokaren ildo horretatik aurrera segitu zuen eta azpiegitura oinarritzkoenak falta ziren epealdi larri hartan Ikastolak maila nazionalean koordinatu eta zuzentzeko helburuari zintzo eutsi zion.

- Irakasle-taldearen partehartze eragile eta zuzena. Irakasleek Ikastolari egin dioten ekarpena modu askotakoa izan da, baina, batez ere, pedagogikoa. Bazeuden kolektibo honetan ere, noski, arazo ideologikoak, Ikastolen bizkar burgeskeriaren sanbenittoa botatzen zutenak, eta horrelakoak. Salakuntza hauek euskal ezkerreko sektore bati 1970eko hamarkada-hasieran internazionalismo marxistak eragindako suharraren islada ziren. Baina orduan ere, nahiz eta Ikastolen erakundea klasearteko ikuspegitik kritigarri atzeman, sektore horrek garbi zeukan Ikastolen helburua euskal irakaskuntza

*«Ikastolen hazte,
sendotze eta egitura-
tzea autonomi legeria
aplikatzen hasi
aurretik egin zen»*

*«Esan behar da
artean oso indarrean
zegoela gizarte-
mugimendua eta
Ikastoletako gizarte-
egileak, gurasoak
nahiz irakasleak,
hauek, batik bat, oso
sartuta zeudela herri-
dinamikan eta horien
eskuetan zegoela
Ikastolen protagonis-
moa»*

euskalduntzea zela.

- Pedagogi eredu berri baten finkapena. Ezin da ukatu Ikastolek hezkuntza-estilo berria sortu dutela, originala eta aberatsa. Berrikuntza handiak ekarri ditu Ikastolen inguruan egindako esperientzia kontrastatuak pedagogiaren nahiz antolakuntzaren aldetik. Ikastolak izan dira, beren mugen barruan, demokratikoa, herritarra, autogestionaria, berrizalea, partehartzailea izaten gehien saiatu direnak. Herrian eta herritarrek sortu eta bideratua izateak ematen dio erakunde honi bere berezitasuna, euskal eskola nazionalaren prototipoa izateko kalitate guztiak dauzkana. Ez dago eredu bila kanpora joan beharrik. Inbentoa egina dago.

Erregimen demokratikoarekin hasten den bigarren epealdian (1978-1994), ordea, gizarte-aldakin berriak tartekatzen dira eta hauek eragin zuzena bezain sakona izango dute Ikastolen eta, oro har, euskal irakaskuntzaren eremuan.

Sorreran, 1978ko Espainiako Konstituzioa dago, 3. artikuluko 1. parrafoan hauxe dakarrena: «Todos los españoles tienen el deber de conocer el castellano y el derecho de usarlo». Ondoren, 1980an, Gobernu Zentralak Gasteizkoari hezkuntza ez-unibertsitarioan egiten dizkion transferentziak daude, baina 1985eko LODEren arabera, kompetentzia batzuk beretzat gordetzen ditu, zehazki hauek: hezkuntza-sistemaren antolakuntza orokorra, titulu akademikoak eta profesionalak ematea eta goi-inspekzioa egitea.

Euskal Estatutu Autonomoak, 1979an, 6. artikuluan esaten du hiritar guztiak dutela bi hizkuntzak, gaztelania eta euskara, ezagutzeko eta erabiltzeko eskubidea. Artikulu hori areago zehaztuz, Euskararen Erabilpena Arauzkotezko Oinarrizko Legea dator 1982an, PSE-PSOErekin adostua, zeinetan irakaskuntza bi hizkuntza ofizialetan hartzeko eskubidea dagoela aldarrikatzen baita.

Esparru juridiko honek orain artekoan eman duena hauxe izan da: nahiz eta Gasteizko Administrazioetik behin eta berriz esan euskarak lege aldetik posibilitate handiak irekitzen dituela eta irekitzen diren zirrikitu denak erabiltzen ez badira euskaldunon erruz dela, euskara, de facto, bigarren hizkuntza dela, baztertua izanez segitzen duela, eta hori, beste faktore batzuk aparte, legeriak berak baldintzatzen duelako gertatzen dela horrela. Eta nik esango nuke gehienbat horregatik, zeren, legearen arabera, gaztelania baita beharrezko bakarra, kolektibo osora hedatzen dena, euskararen erabilera maila indibidualera mugatzen den bitartean. Euskal Herrian ez dauka inork euskara ikasteko obligaziorik, eskubidea baka-

«Ikastolak izan dira, beren mugen barruan, demokratikoa, herritarra, autogestionaria, berrizalea, partehartzailea izaten gehien saiatu direnak»

rrik. Horixe gogorarazten zuen Buesa kontseilariak 1992an, gaineratuz, ausardi handiz, Administrazio publikoak diru gehiegi gastatzen duela euskararen berreskurapenean.

Lege horiek atera eta gero, irakaskuntza mailan hiru sare (Eskola publikoa, pribatua eta Ikastolak) aurkitzen baitziren, esparru autonomikoaren barruan, Ikastolei nolako tratamendua eman izan da arazoa. Beti ere ezarritako lege-esparruaren barruan jokatzuz, Gasteizko Parlamentuan neurri batzuk hartu izan dira, Hezkuntzako Sailburua nork zuzendu hala taxutu izan direnak. Gobernu-mailako indar-koerlazioen neurrikoak ditugu egin diren hitzarmenak: Ikastolen Konbenioa 1980an, EIKE 1983an eta Euskal Gobernuko Hezkuntz Sailaren eta Ikastolen Federakuntzaren arteko Konbenioa 1987an eta, azkenik, Euskal Eskola Publikoaren legea 1993an.

Hezkuntzako Sailburua alderdi autonomisten harikoa izan den bitartean, bada, Ikastolek bermatu izan dituzte beren titularitate publikoa, estatutu juridikoa eta subentzio-ekonomikoak.

Ikastolari dagokionez, bi joera plazaratu izan dira, batez ere EIKE bideratu zenez geroztik.

Bata 1983an eraturako EEPA mugimendua izan zen, ikastetxe publiko transferitu batzuk sare publikoan sartzeari ekarri zuena, alde aurretik hizkuntz ereduari eta pertsonalaren egonkortasunari dagokionez gutxienezko baldintza batzuk ziurtatuz. Sare publikoan sartzeko erabiltzen zen argumentua bikoitza zen: bat, ez dela espero izatekoa irakaskuntza Ikastolek izan dezaketen hedakuntzaren bidez eta ondorioz, EIKEn hezkuntza-plangintza soilki Ikastoletara mugatzen denez gero, bide hori itxia zela; eta bi, horrela jokatzuz, euskal gizartean bi komunitate bereizten zirela, batean euskaldunak eta bestean erdaldunak. Hortik zihoazen, beren nabardurekin, HBren planteamenduak, euskal eskola publiko baten bila. Porrot egin zuen.

Bestea EIKErena zen, PNVk bideratu zuena. Honen sostengatzaileek zioten proiektu hori zela legeriak onar zezakeen irtenbide bakarra, zeren Ikastolak sare publikoan integratzeak arrisku handian jar baitzezakeen beraien ezauzgarri nagusia: hots, euskalduntasuna. Eta hemendik zihoan Ikastolen Konfederakuntzaren politika ere. Sare publikoan sartzeari uko egin eta bere titularitate propioa eskatzen zuen.

Aipaturiko arazo hori plazaratu zen garai hartan, bi ikuspegi horiez aparte, beste ikuspegi desberdin bat argitaratu zen Egin-en (1983. 11. 17/18). Proposamenaren silogismoa hone-

*«Legearen arabera,
gaztelania da beharrezko bakarra,
kolektibo osora
hedatzen dena,
euskararen erabilera
maila indibidualera
mugatzen den bitartean»*

la labur daiteke:

Bat: Ikastola izango da biharko Euskadiko Eskola Nazionala. Hori izango da Euskal Eskola Bakarra. Euskadi bere buruaren jabe izango denean, subiranoa alegia, orduan bakarrik lortu ahal izango da eskola-eredu hori: «Eskola Bakarra, Euskadin, bertako herri burrukaren fruitua izango da, Euskadi burujabe eta bateratua lortzen den heinean. Bitartean, etsaien joku instituzionala egiten ari gara».

Bi: Sare publikoaren egitura funtsean eralduna baita, Ikastolak, hor barruan sartuz gero, egitura hori aldatu baino gehiago asimilatuak geratuko lirateke: «Zer aldatuko litzateke beste ikastetxe publikoetan, gu Sare Publikoan sartuta?».

Hiru: Aterabidea, beraz, Ikastolen berezko hazkunderi eustea da, horretarako lehiakidetasunean oinarritutako eskola-eredua bizkortuz: «Geure eragina ez dago instituzioetan, edo instituzionalizatuta, orain arteko bidean baizik: ikastolak haztean, ugaritzean. Eta orduantxe bai, ikastetxe pribatuak zein publikoak (konpetentziaren eraginez) 'euskarazaleak' bihurtuko dira. Hori bera gertatzen ari baita Gipuzkoako herri gehienetan». Eta Ikastolen hazkunderaren adibidetzat, Gipuzkoako ikastola batzuen taula ekartzen du, hor sartuz: Zarautz, Legazpi, Azkoitia, Beasain, Arrasate eta Eibarkoak, erakustera emanez nola herri horietan Ikastolen presentzia beste sareen parekoa edo handiagoa den.

Iritzi hau «Maixu» kolektiboak atera zuen. Ez dakigu zein zen talde hori, baina, bai, esan dezakegu filosofia horrek harez geroztik bere bidea egin duela Ikastolen Konfederakuntzaren hezkuntza-politikan. Bere lekuan aztertuko dut planteamentu horren okerra.

Ikastolen Konfederakuntzak, azken epealdi honetan, aldaketa nabarmenak ezagutzen ditu. Elkartea hau, haziz joan ahala, mikrobotere bihurtzen da, funtzionamenduan burokratizatu egiten da eta Ikastolen gestio-bideak monopolizatzen ditu. Orain, aurreko epealdian ez bezala, hizkuntz errebindikazio politikoak ez, baizik ekonomikoak lehenesten ditu. Jokabide honek eramango du, batetik, etengabe negoziatze-ara Gasteizko Administrazioarekin aldi aldi koiunturen arabera eta, bestetik, herri-mobilizazio ekonomiko hutsak egitera: kilometroak, Oinez, Araba euskaraz, Herri Urrats, eta gisakoak.

Eta horrela segitu du, beti ere jarrera dinamikoan baino gehiago estatikoan babestuz, harik eta Hezkuntza-Saila Buesa sozialistaren eskuetara pasatzen den arte. Orduarte

«Ikastolen Konfederakuntzak, azken epealdi honetan, aldaketa nabarmenak ezagutzen ditu. Elkartea hau, haziz joan ahala, mikrobotere bihurtzen da, funtzionamenduan burokratizatu egiten da eta Ikastolen gestio-bideak monopolizatzen ditu»

negoziaketan solaskide zuena PNV/EA baitzen, orain Sailburua sozialista izatean, gauzak zaildu egiten dira. EE, PNV eta PSOEek, elkartuta, Euskal Eskola Publikoari buruzko legea aurrera ateratzen dute 1993an, paktu politiko baten bidez, gizarte-adostasunik gabe. Eta oraingoan, PNV eta PSOE paktu horren barruan daudenez, Ikastolen Konfederakuntza, azken epealdi honetan negoziaketa hutsetik bizi zena, jokutik kanpora harrapatzen dute. Eta hemendik datoz zalapartak.

Baina lege honi buruzkoa, eskola euskaldunaz hitz egite-rakoan ikusiko da zehatzago. Segidan, beraz.

Arazosoziolinguistikoak

Eskola publikoa bai ala ez galderari ezin zaio besterik gabe erantzun, ez bederen irakaskuntzan euskararen egoera zein den ikusi gabe.

- Ikasle-matrikulazioen hazkundea, data-abiapuntutzat 1982-83 eta 1989-90 ikasturteak hartuta, orotara ageri da ikasle gutxiago eskolatzen dela, 46.315 gutxiago eskola publikoetan eta pribatuetan, halaber, 15.538 gutxiago. Ikastolak dira 7.081 ikasle gehiago hartzen dituzten bakarrak. Datu absolutuak 1989-90 ikasturtean, hauek ziren: eskola publikoetan 220.417 ikasle, pribatuetan 179.340 eta ikastoletan 69.093. Bestalde, oraingoan 1992-93 ikasturteko datuak erabiliz, emaitza hauek dauzkagu portzentaietan emanda:

	1988	1993
Publikoak	% 47, 03	% 45
Pribatuak	% 38, 21	% 40
Ikastolak	% 14, 74	% 15

Ohar-pare bat egin beharra da ikasleen matrikulazio-tasan gertatu diren aldaketak bere lekuan jartzeko.

Lehenik esan behar da, eta datu hau orokorra da, ikasleria-ren kopurua gutxitu egin dela azken urteotan. Matrikulatze-kopurua nabarmenki jaisten hasi, 1985-86 ikasturtetik aurrera hasten da. Jauzi kualitatiboa zehazki 1983-84 ikasturtetik 1985-86 ikasturtera bitartean ematen da, 659.409 ikasle matrikulatuzetik 512.472 ikasletara jaisten baita. Honek 145.937 ikasle gutxiago izatea suposatzen du. Epealdi horretan, bada, 249.271 ikasle gutxiago matrikulatu ziren. Eta joera horrek aurrera segitzen du: iaz, 1993-94 ikasturtean 410.138 matrikulatu ziren eta aurtan 12.867 gutxiago.

«EE, PNV eta PSOEek, elkartuta, Euskal Eskola Publikoari buruzko legea aurrera ateratzen dute 1993an, paktu politiko baten bidez, gizarte-adostasunik gabe»

«Matrikulatze-beherakada orokor horren barruan, Ikastolak izan dira, gutxi baina, gora gehien egiten duten bakarrak bai kopuru absolutuetan eta bai portzentaian»

Jaiotze-tasa jaistearen ondorioz gertatu da fenomeno hori. Beheranzko kurba nabaria 1976an hasi zen eta geroztik handituz etorri da: 1976an 41.100 haur jaio ziren eta 1989an, berriz, 17.024, hau da, 24.076 gutxiago. Erdia baino gutxiago 13 urteren buruan bakarrik.

Matrikulatze-beherakada orokor horren barruan, halere, Ikastolak izan dira, gutxi baina, gora gehien egiten duten bakarrak bai kopuru absolutuetan eta bai portzentaian. Guzti hau egia da, baina datu honek ez gaitu gehiegi itsutu behar. Izan ere, 1964-82 epealdian, hots, 18 urteren buruan, 596tik 69.935ra igo zela kontuan hartzen bada, ohartuko gara nola ondoko 8 urteren buruan 7.091 ikasle gehiago baizik ez dituen hartu bere sarean. Oso gutxi egin du gora, aurreko epealdia-rekin konparazioan bederen. Beraz, Ikastolak barrutik haziz joateko optimismo hura asko limatu beharra dago. Ikastolek zein eboluzio izan duten erreparatu behar da, batik bat.

Eskola pribatuek, 89-93 epealdian, portzentaian bederen, gora egiten dute. Datu hau ere jakingarria da. Ezaguna da irakaskuntza pribatuak indar handia duela Espainian. Eta hemen, 1985-86 ikasturtean, Gipuzkoa zihoan guztien buruan Eskolaurrean %60ekin eta OHOn, berriz, Baleares eta Madrilen ondoren zetorren, atzean zituela Bartzelona eta Madril. Espainiatik kanpora, Belgika eta Holanda dira portzentaia handiagoak dituztenak (Fernández Enguita, 1990, 78-90).

«Adierazgarria da, bestalde, Europako Elkartean, herrialde gehienetan eskola publikoa, estatala nahiz udal eskola, nagusitzen dela, baina askogatik»

Adierazgarria da, bestalde, Europako Elkartean, herrialde gehienetan eskola publikoa, estatala nahiz udal eskola, nagusitzen dela, baina askogatik. Publikoak dira Danimarkan %95; Alemanian, %92; Espainian, %65; Frantzian, %97; Britania Handian, %91; Grezian, %93; Italian, %92; Irlandan, %88; Luxenburgon, %95; Portugalen, %93. Esan bezala, Belgika eta Holanda dira pribatutik doazenak, hurrenez hurren, %43 eta %30eko portzentaiekin. Eta gero segidan Espainia dator (García Garrido, 1989, 13).

Sare publikoetan dabilta, hala ere, EKAKo ikasle gehienak. Baina honek ez du esan nahi, geroago ikusiko den bezala, dinamikarik handiena hor dagoenik, alderantziz baizik.

-Ikasleak irakastereduen arabera sailkatuta, oro har, B eta D ereduen aldeko joera nabarmentzen da eta, aldiz, A eta X ereduen indar-galtzea. Datuok argigarriak dira zentzu honetan: 1982-83 epealdian A edo X ereduetan %75 zebilen, B-n %10 eta D-n %15; 1992-93 epealdian, ordea, B eta D ereduak %28 izateraino iristen dira, A eta X ereduak %44era jaisten

diren bitartean (Eusko Jauriaritza, 1992, 29). Eta badirudi joera euskal lerroen aldekoa dela. Honela, B eta D ereduak batuz gero, %56koarekin, ikasleri-gehiengoa euskarazko sarean egongo litzateke.

Baina itxura batean bakarrik da hori egia. Eta hau diogu, zeren irakasmilak oinarritzat hartuta, 1994-1995 ikasturte honetan adibidez, BBB-UBIn A eredu baina nagusi %71,4eko portzentaiarekin (Egunkaria, 1994-IX-10). Eta unibertsitate-ikasketak Irakaskuntza Ertainean erabakitzen direla kontuan hartzen bada, beheko irakasmilaren portzentaia handiek gutxi laguntzen dute goi-irakaskuntzan euskarazko ikasketak jarraipena izan dezaten. Euskarazko lerroak ziurtatzeke segitzen du. Zergatik gertatzen den eten hori? Faktore bat baino gehiago tartekatuko da, zalantzarik gabe. Garrantzitsuena, iruditzen zaidanez, hizkuntz gaitasunean legoke: hots, B ereduak ez duela aski trebetasunik ematen Irakaskuntza Ertaineko ikasgaiak euskaraz burutzeko. Hipotesi hau egiaztatuko balitz, ez bakarrik A eredu, B ere auzitan jarri beharra legoke, orain arteko ikerketek erakutsi baitute B ereduak elebidun desorekatuak sortzen dituela.

-Irakasereeduak 1989-90 ikasturtean ikastetxeetan nola banatzen ziren begiratu, datu hauekin aurkitzen gara, ehu-nekotan emanda:

	A	B	D
Publikoetan	68,33	18,71	12,90
Pribatuetan	81,13	11,24	5,34
Ikastoletan	0,36	16,80	82,83

Hemendik ateratzen den ondoretako bat da, hain zuzen, oraingoan kopuru absolutuak orotara hartuta, euskarazko irakaskuntzan antzeko ikasle-kopurua zebilela Ikastoletan eta Sare publikoan ikasturte horretan: hots, Publikoetan 69.707 eta Ikastoletan 69.093. Iazko zatiketaren ondoren, jakina, balantzak Sare publikoaren alde nabarmen egiten du. Datu hau aintzakotzat ez hartzea itsuarena egitea da, euskarazko irakaskuntzaren hedapenak kezkatzen bagaitu bederen. Hazkundera nondik doan begiratu behar da.

-Irakasereduen egoera EKAKo probintzietan zein den jakiteak ere badu garrantzirik. Aipaturiko 1989-90 ikasturteko datuekin segituz, probintziarik euskaldunena, zalantzarik gabe,

*«Ikasleak irakastere-
duen arabera sailka-
tuta, oro har, B eta
D ereduaren aldeko
joera nabarmentzen
da eta, aldiz, A eta X
ereduen indar-
galtzea»*

*«1994-1995 ikasturte
honetan adibidez,
BBB-UBIn A eredu
baina nagusi %71,4eko
portzentaiarekin.
Euskarazko lerroak
ziurtatzeke segitzen
du»*

«B ereduak ez du aski trebetasunik ematen Irakaskuntza Ertaineko ikasgaiak euskaraz burutzeko. Hipotesi hauegiaztatuko balitz, ez bakarrik A eredua, B ere auzitan jarri beharra legoke»

Gipuzkoa da 1990an, B eta D ereduak batera hartuz gero, horiek nagusitzen baitira: %55,98 guztira, D ereduari gehiago (%35,39) B ereduari baino (%20,59). A ereduari, %43,26 dabil. Bestalde, Araba eta Bizkaiaren ahulezia nabari da, gehienak A ereduari ari direlako: %77,52 Araban eta %71,69 Bizkaiari.

Askotan, seguru asko propaganda-arrazoiengatik, Gipuzkoaren ereduari estrapolatzeko joera agertzen da, prentsan batez ere. Demagogia errazegia da ikastolen hazkuntzeaz ihardutean Gipuzkoako datuak bakarrik argitaratzea eta jokabide hori, egia esan, tranpa arriskutsua da, baldin eta onartzen bada gizarte osoa dela euskaldundu beharrekoa.

-Euskal irakaskuntza euskalduntzea errotik baldintzatzen duen beste faktoreetako bat, irakaslearen hizkuntz gaitasuna da. EGA tituludunak, 1986-87 ikasturtean, Eskola publikoetan %26,10, Pribatuetan %12,57 eta Ikastoletan %67,02. Nola ez dakigularik, azalpenik ez bait da ematen, 1990ean, izugarri-zko aurrerapausoa ematen da irakasleri erdaldunen euskalduntzean, zeren %42 inguru baitira irakasle EGAdunak eta %7 inguru IGAdunak (Eusko Jaurlaritza, 1990, 45). Irakasleri honen barne-prozesua barrutik ezagutu gabe, datu estatistiko hauek ezin dira beren soiltasun horretan onartu. Halere, kasurik onenean ere, irakasle-gehiengoa erdalduna da. Galdera hau da: nola euskaldundu irakaskuntza irakasle gehienak erdaldunak badira?

Aterabideak urratzen

«Kasurikonenean ere, irakasle-gehiengoa erdalduna da. Legeria berriak sortu dituen hizkuntz eskakizunen politikak irakasle erdaldunen jarraipena ziurtatu du»

Euskal Eskola Publikoaren legea jadanik martxan dago. Nondik jo orain? Zalantzarik ez dut lege honen ezarpenak hipotekaturik utzi duela aldi baterako irakaskuntza euskaldunaren etorkizuna. Horrek ez du ekarriko euskal eskola berria, hots, nazionala. Bestalde, legeria berriak sortu dituen hizkuntz eskakizunen politikak irakasle erdaldunen jarraipena ziurtatu du. Esperantza koxkorra dago, beraz, oraindik gehiengoa den irakasleri hori euskalduntzeko.

Baina, gertatuak gertatu, ezin da jarraitu Euskal Eskola Publikoaren lege hori deitoragarria dela esanka, ezta ere, 1993ko eskolarteko gatazkak direla eta, zipozkerian segitu bakoitza bere aldetik. Irtenbiderik gabeko jarrera antzuak dira horiek. Badago, nire ustez, alde batetik nahiz bestetik zer baturik asko, Ikastoletan bezala Eskola publikoan ere aurkitzen baitira elementu positiboak. Eskola publikoaren alde esan beharra dago, Ikastoletan adina ikasle -orain dexente gehiago- ari dela euskarazko irakaskuntza egiten. Bistan da, potentzialki bederen, hor ere indarra badagoela ondo bidera-

tzen jakinez gero. Bestalde, Ikastolen zirkulari bakarrik eustea ere bide itxia da. Arrazoiak? Emanak daude ia gehienak. Uste zen Ikastolek beren baitako hedakuntzaren bitartez hedatuko zirela eta, hedatu ahala, beren eredia nagusituko zela sare pribatuan nahiz publikoan konkurrentziaren bidez. Horretarako kalitatea ziurtatu behar zen. Ametsa zen hori beste edozer baino gehiago. Hazkundera, bai, nabaria da, beste sareen aldean handia, baina ez nahikoa inola ez. Kopuru absolutuetan nahiko gutxi egin du aurrera azken hamarkada honetan.

Beraz, ondorio positiboetara etorrira, euskarazko irakaskuntzaren defentsan eta kudeakuntzan, Ikastolak ez dira erakunde bakarra. Zorionez, Eskola publikoetan ere euskaraz irakasten da. Ondo edo gaizki, sistemari irentsita edo ez, hortxe daude.

Hori horrela izanik, kaltegarri deritzot Eskola publikoaren aurrean jarrera defentsiboan tematuta segitzeari, inora ez garamatzalako, autozauritzera ez bada.

Geratzen zaizkigun alternatiba posibleetan ez bait zaigu aukera handirik geratzen, baterakuntzarena iruditzen zait emankorren eta irekiena. Baina nora goazen eta zer nahi dugun alde zurretik ondo mugatuta. Non euskararen presentzia, han bildu behar dira indarrak. Geratzen den bide bakarra, beraz, bateratzearena da, Iruñean gurasoek aldarrikatu zuten huraxe bera, zeinaren arabera, Eskola publikoetako euskal lerroek eta Ikastoletako indarrek bat eginik, orain arte ezagutu ez den bide berri bati ekin behar baitzaio, helburutzat hartuz hezkuntza-sistema osoaren euskalduntzea maila guztietan. Prozesu baterakor hori zeinek gidatuko duen ikustear dago oraindik. Iazko zauriek ere odoletan diraute. Euskarazko irakaskuntzaren abiatan fase bat bukatu eta berri batean sartuta gaudelakoan nago. Herri-mugimenduan oinarritutako beste erakunde batek hartu beharko du txanda, Ikastolen eta Eskola publikoetako euskaldunen zubia eginez, zintzo eta anbiguitaterik gabe, pausoak seguru markatuz, euskal eskola nazionalaren eraikuntzan tinko jokatzuz.

«Herri-mugimenduan oinarritutako beste erakunde batek hartu beharko du txanda, Ikastolen eta Eskola publikoetako euskaldunen zubia eginez, zintzo eta anbiguitaterik gabe, pausoak seguru markatuz, euskal eskola nazionalaren eraikuntzan tinko jokatzuz»

Paulo Iztueta Armendariz
EHU/UPVko irakaslea

*Teacher of the UPV/EHU
(University of Basque Country)*

Iturri-aiпуak

EUSKO JAURLARITZA: Eusko Jaurlaritzako Hizkuntza Politikarako Idazkari Nagusiaren agerraldia, berak eskatuta, Eusko Legebiltzarreko irakaskunde eta herrizaingo batzordearen aurrean, Jaurlaritzako Lehendakaritzaren Idazkaritza, Gasteiz, 1992.

FERNANDEZ ENGUITA, M.: *La escuela a examen*, Eudema, Madrid, 1990.

GARCIA GARRIDO, J.L.; GARCIA, F. P.; VELLOSO, A.: *La educación en Europa: Reformas y perspectivas de futuro*, Cincel, Madrid, 1989.

IZTUETA, P. "Euskal eskolaren bila", in *Euskal Eskola Berria*, Unibertsitateko Hezkuntz Mintegia, Elgoibar, 1992, 124-177 orr.